

УДК 364.48(1-22):338.439

А. М. Андрущенко,

к. е. н., доцент кафедри економічної теорії, Уманський національний університет садівництва

СОЦІАЛЬНА ІНФРАСТРУКТУРА СЕЛА ТА РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

А. Andriyuschenko,

PhD, Associate professor of economical theory department, Uman National University of Horticulture

SOCIALRURAL INFRASTRUCTURE AND DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL PRODUCTION

У статті робиться припущення, що вплив рівня розвитку соціальної інфраструктури сільських поселень України на динаміку вітчизняного сільськогосподарського виробництва є більшим, ніж у розвинутих країнах. Це обумовлено тим, що первинне аграрне виробництво в українському АПК, на відміну від аналогічного у розвинутих країнах, на 55%, по валовій продукції, формується у особистих підсобних господарствах населення. Встановлено, що серед вибраних для аналізу об'єктів соціальної інфраструктури найбільший прямиий вплив на обсяги виробництва сільськогосподарської продукції виявили: кількість місць у клубних закладах населеного пункту — 72,5%, кількість торгових місць на ринках змішаного типу — 11% і кількість газифікованих природним та зрідженим газом сільських населених пунктів — 6,1% впливу на мінливість функції. Для зупинки скорочення кількості населення сільської місцевості, створення сприятливої інфраструктурної бази, пропонується, щоб бюджетні ресурси, які спрямовуються на розвиток українського села, в першу чергу необхідно направляти на поліпшення чи створення нових об'єктів дозвілля (сільські клуби, більярдні зали тощо), розширення торгової мережі організованих ринків та підвищення рівня доступності на них продукції малих сільськогосподарських виробників, прискорення темпів газифікації природним газом сільських населених пунктів.

The dynamic development of the social infrastructure is an essential condition for positive economic reforms in national economy. This relationship is especially important for agricultural production Ukrainian economy. This is due to the fact that primary agricultural production in the domestic agriculture, in contrast to that in developed countries, 55% of the gross product for me din personal subsidiary farms.

Found that in rural areas the greatest impact on agricultural production volumes make such objects of social infrastructure: seats in clubs settlement — by 72,5% variability determines function; number of trading places in the markets of mixed type — 11% impact; number gasified natural gas and liquefied villages — 6,1% impact.

This study leads to the following conclusions: 1) there is a strong direct relationship between the level of social infrastructure in rural areas and agricultural dynamics Ukraine; 2) to stop the decline in population in rural areas, creating favorable infrastructure facilities agrarian production, budgetary resources allocated to the development of Ukrainian village must first be sent to: improve or create new leisure facilities (rural clubs, billiard halls, etc.), expanding trade network organized markets and increasing accessibility to these products of small farmers, accelerate the pace of natural gas gasification villages.

Ключові слова: сільські поселення, сільськогосподарське виробництво, особисті селянські господарства, соціальна інфраструктура, рівень впливу.

Keywords: rural settlements, agriculture, private households, social infrastructure, the level of exposure.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Динамічний розвиток соціальної інфраструктури є невід'ємною умовою позитивних економічних перетворень у господарському комплексі країни. Цей зв'язок є особливо актуальним для сфери сільськогосподарського виробництва української економіки. Обумовлено це тим, що первинне аграрне виробництво у вітчизняному АПК, на відміну від аналогічного у розвинутих країнах, на 55%, по валовій продукції, формується у особистих підсобних господарствах населення. В останніх зосереджено найбільш трудомісткі галузі — молочне і частково м'ясне тваринництво, картоплярство, овочівництво, ягідництво тощо.

У 5214 тис. сільських домогосподарств [1] проживає понад 14 млн громадян [2] — це більше третини усього населення країни. До того ж, полови-

ну сільських домогосподарств очолюють жінки [3]. За таких умов надзвичайно важливим є питання побутових умов та соціальних послуг, якими користуються і на які могли б розраховувати жителі сіл.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Розвиток сільських територій у цілому та соціальної інфраструктури села зокрема є предметом уваги багатьох вітчизняних політиків, громадських діячів науковців тощо. Серед українських вчених, які досліджували дану проблематику, звертають на себе увагу праці Молдаван Л.В., Маліка М.Й., Зіновчука В.В., Борщевського В.В., Притули Х.М., Крупіна В.Є., Кулішти І.М., Мацибори В.І., Збарського В.К., Могильного О.П., Саблука П.Т., Гоголь Т.В та ін.

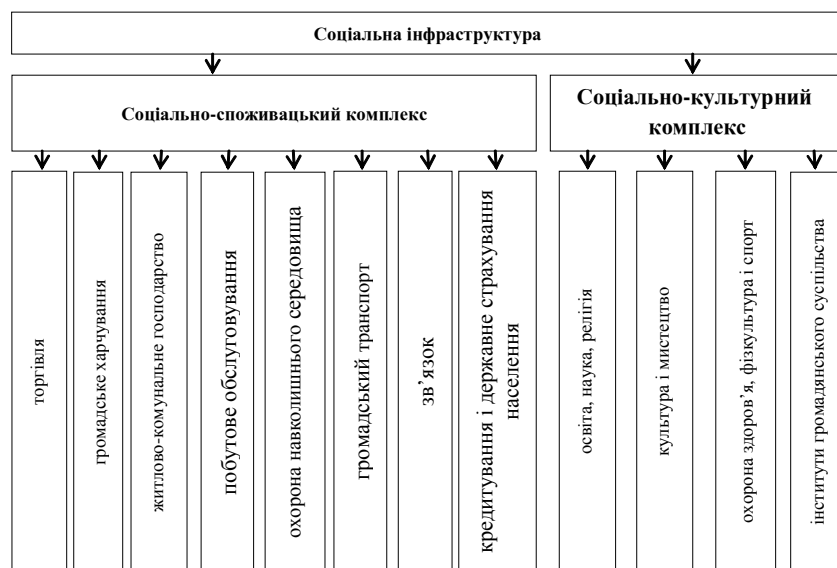

Рис. 1. Соціальна інфраструктура

Разом з тим, як показує аналіз фактів, проблеми розвитку соціальної інфраструктури сільської місцевості не лише не вирішуються, але й набувають нових критичних ознак — негативне сальдо виведення/введення із експлуатації, нецільове використання, зростання аварійності об'єктів та багато ін. Вплив таких змін на кількісні та якісні показники аграрного виробництва ще не достатньо вивчено, що і визначило напрям наукового дослідження.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження сучасного стану соціальної інфраструктури села та виявлення за допомогою економіко-статистичних методів її взаємозв'язку з сільськогосподарським виробництвом.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Соціальна інфраструктура — це комплекс галузей, які безпосередньо пов'язані зі створенням загальних умов для відтворення робочої сили і забезпечення нормальної життєдіяльності людей. Ця сфера охоплює освіту, охорону здоров'я, житлово-комунальне господарство, пасажирський транспорт і зв'язок, культуру, побутове обслуговування.

Важливим стратегічним завданням України є прискорення розвитку соціальної інфраструктури, роль якої в економічному житті суспільства недооцінювалась і продовжує недооцінюватися. Транспорт і зв'язок належать до матеріального виробництва, бо пов'язані з процесом виробництва, і водночас до нематеріального виробництва, бо пов'язані з обслуговуванням людей.

Соціальна інфраструктура поділяється на дві галузі: соціально-побутовий та соціально-культурний комплекс (рис. 1).

В Україні, особливо в сільській місцевості, складові обох комплексів — малорозвинуті та

потребують великих бюджетних коштів. Розгалуженість інфраструктури визначає швидкість і якість розвитку виробництва на окремій території. Це означає, що сільськогосподарське виробництво потребує вкладення значних ресурсів у розвиток обслуговуючої його соціальної сфери.

Для перевірки досліджуваного зв'язку, було проведено кореляційно-регресійний аналіз. В якості статистичної бази було використано відповідні дані по сільських територіях у регіональному розрізі за 2012 рік:

Y — виробництво продукції сільського господарства на одну особу за рік, грн. у постійних цінах 2010 р. [4];

x_1 — забезпеченість населення житлом, на 1 жителя m^2 загальної площі [5];

x_2 — охоплення дітей дошкільними навчальними закладами, у % до чисельності дітей відповідного віку [6];

x_3 — охоплення освітою дітей шкільного віку, у % до чисельності дітей віком від 6 до 18 років [7];

x_4 — кількість місць у клубних закладах у розрахунку на 100 осіб, одиниць [8];

x_5 — кількість газифікованих природним та зрідженим газом сільських населених пунктів, в % до загальної кількості сільських населених пунктів [9];

x_6 — протяжність вуличної водопровідної мережі, метрів на тис. m^2 житлового фонду [10];

x_7 — торгова площа магазинів роздрібною торгівлю, m^2 на 1000 осіб [11];

x_8 — кількість торгових місць на змішаних ринках, одиниць на 10 тис. осіб сільського населення [12];

x_9 — кількість майданчиків з тренажерним обладнанням, футбольних полів, приміщень для фізкультури, одиниць на 10 тис. осіб сільського населення [8].

Результати розрахунку на EOM:

1) коефіцієнт кореляції: $R = 0,892$ — тіснота зв'язку висока;

2) коефіцієнт детермінації: $R^2 = 0,796$ — мінливість функції на 79,6% визначається мінливістю вибраних факторів;

3) критерій Фішера: $F_{\phi} = 6,505$; $F_{\kappa} = 2,588$. $F_{\phi} > F_{\kappa}$, отже, нульова гіпотеза про відсутність зв'язку між показниками відкидається — модель адекватна реальності;

4) критерій Стьюдента: $t_{\phi} = 20,744$; $t_{\kappa} = 2,131$; $t_{\phi} > t_{\kappa}$, отже, нульова гіпотеза про незначущість коефіцієнта регресії відкидається — він є статистично значимим;

5) кореляційна матриця R не містить елементів більших, ніж 0,7, отже, приймається гіпотеза про

Таблиця 1. Розкладання загальної варіації виробництва продукції сільського господарства на одну особу за рік в розрізі регіонів на фактори

Фактор	r_{xy}	β_{xy}	Коефіцієнт	Процент (коефіцієнт·100%)
Забезпеченість населення житлом	0,331	-0,081	-0,027	-2,7
Охоплення дітей дошкільними навчальними закладами;	0,396	0,058	0,023	2,3
Охоплення освітою дітей шкільного віку	-0,029	0,303	-0,009	-0,9
Кількість місць у клубних закладах	0,741	0,979	0,725	72,5
Кількість газифікованих природним та зрідженим газом сільських населених пунктів	0,231	0,264	0,061	6,1
Протяжність вуличної водопровідної мережі	-0,152	0,453	-0,069	-6,9
Торгова площа магазинів роздрібною торгівлі	0,318	-0,025	-0,008	-0,8
Кількість торгових місць на змішаних ринках	-0,299	-0,368	0,110	11,0
Кількість майданчиків з тренажерним обладнанням, футбольних полів, приміщень для фізкультури	0,469	-0,023	-0,011	-1,1

відсутність мультиколінеарності у масиві регресорів;

б) рівняння регресії: $Y = -208299,659 - 41,656x_1 + 14,836x_2 + 2081,439x_3 + 260,116x_4 + 40,884x_5 + 9,714x_6 - 1,818x_7 - 2,414x_8 - 13,805x_9 + e$.

Для того, щоб з'ясувати, які фактори найбільше впливають на мінливість функції, необхідно розкласти загальну варіацію результативного показника на включені у кореляційну модель фактори за допомогою β -коефіцієнтів (табл. 1).

Розрахунки зроблено правильно — сума коефіцієнтів дає коефіцієнт детермінації. Отримані показники потребують економічної інтерпретації:

1) найбільший вплив на обсяги сільськогосподарського виробництва здійснюють наступні об'єкти соціальної інфраструктури сільської місцевості:

— кількість місць у клубних закладах населеного пункту — на 72,5% визначає мінливість функції;

— кількість торгових місць на ринках змішаного типу — 11% впливу;

— кількість газифікованих природним та зрідженим газом сільських населених пунктів — 6,1% впливу.

2) на перший погляд видається нелогічними обернений зв'язок функції та факторів x_1 , x_3 , x_6 , x_7 та x_9 . Однак цьому є пояснення.

Фактор x_1 виявляє обернений вплив тому, що в багатьох сільських населених пунктах, особливо західних областей, відносно заморжене населення, яке володіє великим за площею житлом, працює не у сфері сільськогосподарського виробництва, а у містах та за кордоном. Крім того, проблем із житлом у сільській місцевості, особливо у віддалених від міст селах, немає, тому вплив фактора не стільки обернений, скільки майже відсутній. На це вказує і його кількісне значення -2,7%.

Фактор x_3 виявляє обернений вплив, але кількісні параметри цього впливу такі, що ними можна знехтувати — менше 1%. Якщо розглянути статистику даного показника в розрізі регіонів, то його середнім значенням є 99%, а найменшим — 98,3%. Це означає, що із 100 сільських дітей шкільного віку менше 2 дітей не навчаються в

школі. Зазвичай — це діти із сімей, що входять до маргіналізованих соціальних груп — мігранти, дорослі із девіантною поведінкою тощо, які рідко беруть участь у суспільному виробництві.

Фактор x_6 . Протяжність вуличної водопровідної мережі виявляє обернений вплив тому, що насправді реальний технічний стан даного об'єкту інфраструктури сільських населених пунктів часто не дозволяє використовувати його за призначенням. Наприклад, на кінець 2012 р. із 39145,2 км сільської вуличної водопровідної мережі країни 12480,7 або 31,9% були у непридатному до експлуатації або аварійному стані. Отже, формально об'єкт є, але насправді в третині випадків його неможливо використовувати, тому й зв'язок — фактично відсутній.

Фактор x_7 . Фактор виявив обернений вплив тому що: 1) серйозну конкуренцію магазинам роздрібною торгівлі в сільській місцевості складають організовані ринки, на яких підприємці торгують промисловими товарами продовольчої та непродовольчої групи; 2) понад 10% магазинів роздрібною торгівлі є державними, казенними, комунальними або споживчої кооперації. Спостереження показують, що в сільській місцевості торгові точки, власниками яких є вказані суб'єкти, часто не функціонують взагалі або використовуються не за призначенням. Отже, їх наявність є суто формальною, фактичного зв'язку із сільськогосподарським виробництвом вони не виявляють.

Фактор x_9 . Обернений вплив даного фактору свідчить про те, що сільське населення не розглядає зайняття фізкультурою як домінуючий спосіб проведення дозвілля. Тому такі об'єкти соціальної інфраструктури, якщо й є в наявності, то, очевидно, зазвичай пустують. Можливо й те, що технічний стан таких об'єктів, рівень обслуговування не дозволяє використовувати їх за призначенням.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволяє зробити наступні висновки:

1) між рівнем розвитку соціальної інфраструктури сільських територій та динамікою сільськогосподарського виробництва України існує тісний прямий зв'язок;

2) серед вибраних для аналізу об'єктів соціальної інфраструктури найбільший прямий вплив на обсяги виробництва сільськогосподарської продукції виявили: кількість місць у клубних закладах населеного пункту — 72,5%, кількість торгових місць на ринках змішаного типу — 11% і кількість газифікованих природним та зрідженим газом сільських населених пунктів — 6,1% впливу на мінливість функції;

3) для зупинки скорочення кількості населення сільської місцевості, створення сприятливої інфраструктурної бази аграрного виробництва, бюджетні ресурси, які спрямовуються на розвиток українського села, в першу чергу необхідно направляти на поліпшення чи створення нових об'єктів дозвілля (сільських клуби, більярдні зали тощо), розширення торгової мережі організованих ринків та підвищення рівня доступності на них продукції малих сільськогосподарських виробників, прискорення темпів газифікації природним газом сільських населених пунктів.

Література:

1. Статистичний збірник "Витрати і ресурси домогосподарств України у 2012 році" (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України) Частина I / Відповід. за випуск І.І. Осипова. — К.: Державна служба статистики України, 2013. — 377 с.

2. Державна служба статистики України. Статистична інформація. Демографічна ситуація. Населення (1990—2012 рр.) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ds/nas_rik/nas_u/nas_rik_u.html

3. Статистичний бюлетень "Основні сільськогосподарські характеристики домогосподарств у сільській місцевості в 2012 році" / Відповід. за випуск О.М. Прокопенко. — К.: Державна служба статистики України, 2012. — 81 с.

4. Статистичний збірник "Регіони України" 2013 Частина II / За ред. О.Г. Осауленка. — К.: Державна служба статистики України, 2013. — 783 с.

5. Статистичний бюлетень "Житловий фонд України у 2012 році" / Відповід. за випуск І.В. Калачова. — К.: Державна служба статистики України, 2013. — 352 с.

6. Статистичний бюлетень "Дошкільна освіта України у 2012 році" / Відповід. за випуск І.В. Калачова. — К.: Державна служба статистики України, 2013. — 87 с.

7. Статистичний бюлетень "Загальноосвітні навчальні заклади України на початок 2012/13 навчального року" / Відповід. за випуск І.В. Калачова. — К.: Державна служба статистики України, 2013. — 99 с.

8. Статистичний бюлетень "Заклади культури, мистецтва, фізкультури та спорту України у 2012 році" / Відповід. за випуск І.В. Калачова. — К.: Державна служба статистики України, 2013. — 94 с.

9. Статистичний бюлетень "Про основні показники роботи газового господарства в Україні за 2012 рік" / За ред. В.О. Піщейко. — К.: Державна служба статистики України, 2013. — 22 с.

10. Статистичний бюлетень "Про основні показники роботи водопровідного господарства в Україні за 2012 рік" / За ред. В. О. Піщейко. — К.: Державна служба статистики України, 2013. — 18 с.

11. Статистичний збірник "Мережа роздрібної торгівлі та ресторанного господарства підприємств на 1 січня 2013 року". — К.: Державна служба статистики України, 2013. — 118 с.

12. Статистичний збірник "Наявність і використання торгової мережі на ринках на 1 січня 2013 року". — К.: Державна служба статистики України, 2013. — 47с.

References:

1. State Statistics Service of Ukraine (2013), "Household expenditures and resources in Ukraine 2008. Part 1. Statystychnyj zbirnyk". Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.

2. State Statistics Service of Ukraine (2013), "Demographic situation. Population (1990—2012). Statistical information", available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ds/nas_rik/nas_u/nas_rik_u.html (Accessed 10 september 2013).

3. State Statistics Service of Ukraine (2013), "Main indicators of agricultural activity of households in rural area 2012. Statistical bulletin". Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.

4. State Statistics Service of Ukraine (2013), "Regions of Ukraine 2013. Part 2. Statystychnyj zbirnyk". Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.

5. State Statistics Service of Ukraine (2013), "Housing stock of Ukraine 2012. Statistical bulletin". Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.

6. State Statistics Service of Ukraine (2013), "Preschool educational institutions of Ukraine 2012. Statistical bulletin". Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.

7. State Statistics Service of Ukraine (2013), "Secondary educational institutions 2012/13. Statistical bulletin". Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.

8. State Statistics Service of Ukraine (2013), "Cultural, arts and sport school facilities of Ukraine 2012. Statistical bulletin". Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.

9. State Statistics Service of Ukraine (2013), "Basic indicators of gas industry of Ukraine 2012. Statistical bulletin". Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.

10. State Statistics Service of Ukraine (2013), "Basic indicators of water industry of Ukraine 2012. Statistical bulletin". Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.

11. State Statistics Service of Ukraine (2013), "Enterprises and local units engaged in retail trade and restaurant business 2013. Statystychnyj zbirnyk". Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.

12. State Statistics Service of Ukraine (2013), "Presence and using trade network on markets 2013. Statystychnyj zbirnyk". Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 02.04.2014 р.